

ÁTÉRTÉKELT ÉRTÉKEK

Prazsák Gergő PhD

ELTE TáTK

Interdiszciplináris társadalmi kutatások doktori
program

Fiatal filozófusok konferenciája

Pécs, 2010. október 1.

www.prazsak.hu

Megközelítések

- Filozófia: etika, jó - rossz, esztétika, szép – csúnya
„„Amikből keletkeznek a dolgok, azokba történik a pusztulásuk is „szükségszerűen; mert büntetést és jóvátételt fizetnek egymásnak jogtalankodásaikért az idő elrendelése szerint.” ([Nietzsche 1873] KRS 2002: 169)
- Pszichológia: személyiségpszichológia
- Szociálpszichológia, szociológia: emberi kapcsolatok, integrált vs. anómikus társadalom

Az értékek és funkcióik

Znаниеcki (30-as évek) „bármely tárgy érték, amely meghatározott tartalommal és jelentőséggel rendelkezik valamely társadalmi csoport tagjai számára”

Csepeli (2006):

- „Az integrált személyiség legmélyebben beágyazott, eligazodást szolgáló támpontjai.”
- „A társadalmi osztályok, rétegek, csoportok integrációját biztosító szociálpszichológiai eszköz: a legkisebb közös többszörös.” (ennek következtében a különböző értékeket valló csoportok között értékkonfliktusok alakulhatnak ki)
- „Az értékek nem vezethetők le csak és kizárólag a szükségletekből (még tisztán pszichológiai szempontból sem). Az értékek belső készletési állapotokat hoznak létre a csoport, a társadalom által kitűzött célok elérése érdekében.”
- „Az értékek nem vezethetők le tisztán a társadalom érdekviszonyaiból sem, mert ha az érdekek kondicionálják is az értékeket, az egyén által belsővé tett értékrendszerek a pszichikumban működve a tér és idő sajátos megélésére adnak módot.” (Csepeli 1997)

Váriné, Sz. I. (1987)

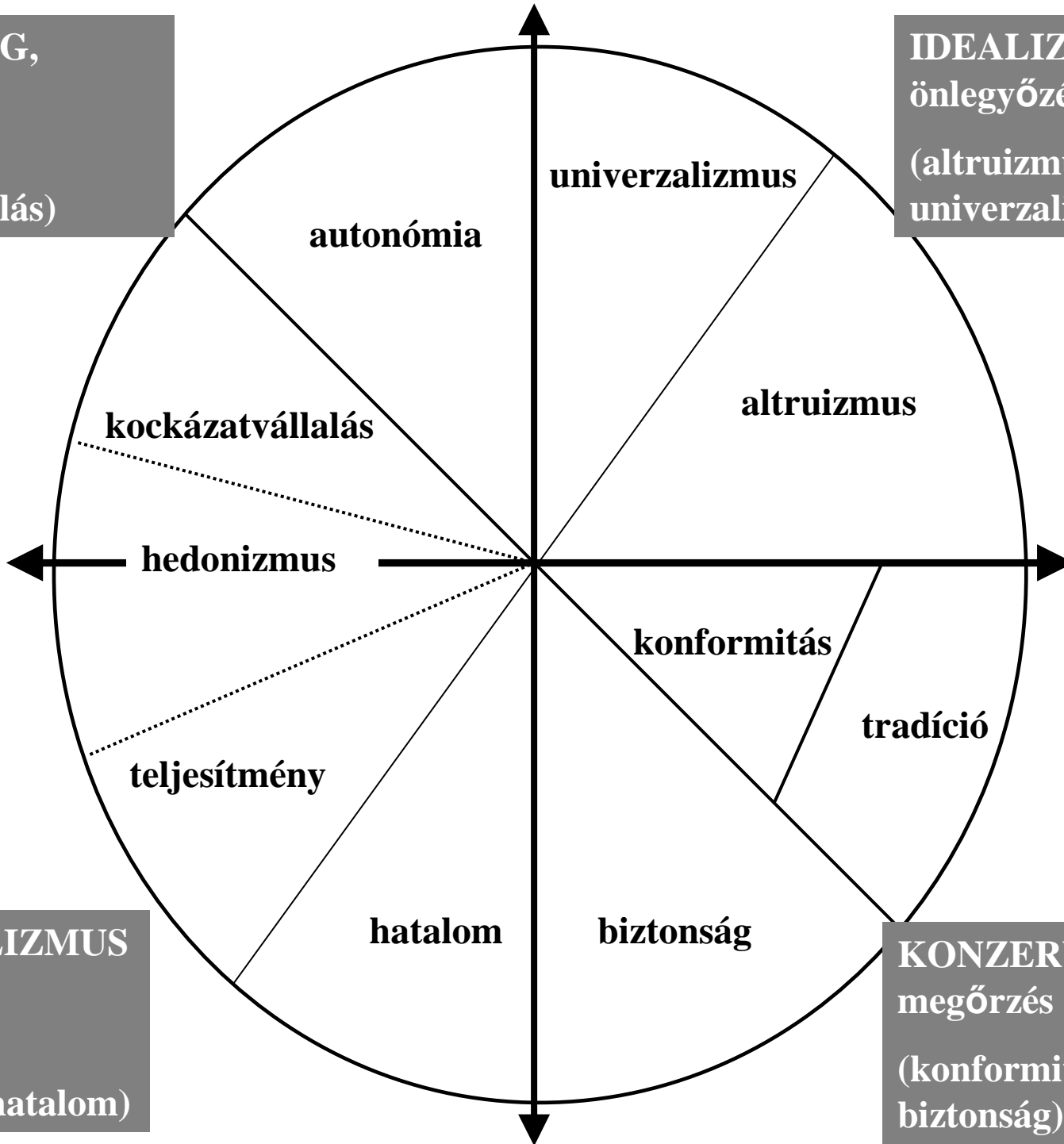
az értékek képezik a legfontosabb összekötő kapcsot az egyén és a társadalom között, mert egyszerre töltenek be integráló funkciót a társadalomban és a személyiségben

Értékesztek

- Allport, Vernon (1931):
 - gazdasági ember: jó=hasznos
 - elméleti ember: jó=igaz, igazságos
 - esztétikai ember: jó=harmonikus, esztétikus
 - szociális ember: jó=szeretet, hűség
 - politikai ember: jó=hatalom
 - vallásos ember: jó=mennyország
- Rokeach (1973)
 - célérték – eszközérték
- Hofstede (1967-73)
 - hatalomtól való függőség vs. függetlenség
 - bizonytalanság kerülése vs. kockázatvállalás
 - kollektívizmus vs. individualizmus
 - férfiasság - nőiesség
- Inglehart ('80-as évek)
 - World Values Survey
 - szekuláris – racionális
- Shalom Schwartz ('90-es évek)
 - a korábbi értékesztek integrálásával fejlesztett értékeszt

NYITOTTTSÁG,
stimuláció
(autonómia,
kockázatvállalás)

IDEALIZMUS,
önlegyőzés
(altruizmus,
univerzalizmus)

INDIVIDUALIZMUS
, önkiteljesítés
(hedonizmus,
teljesítmény, hatalom)

KONZERVÁCIÓ,
megőrzés
(konformitás,
biztonság)

Az internethasználat gyakoriságának átlaga és az internet-hozzáféréssel nem rendelkezők százalékos aránya a teljes European Social Survey mintában (2002-2008)

	nincs hozzáférése az internethez	sohasem használja magáncélra	valamilyen szintű rendszerességgel használja	az internethasználat gyakoriságának átlaga
2008	27,2	14,8	58	3,76
2006	36	14,5	49,5	3,11
2004	41,1	17,1	41,8	2,56
2002	46,3	16,6	37,1	2,23

Örök visszatérés?

Az internethasználat gyakoriságát meghatározó értékosztályok (lineáris regresszióanalízis, standardizált béta együtthatók)

értékosztály	2002	2004	2006	2008
biztonság	-0,166	-0,169	-0,105	-0,048
konformitás	-0,076	-0,113	-0,026	nem szignifikáns
tradíció	-0,175	-0,203	-0,092	-0,051
altruizmus	nem szignifikáns	0,016	0,083	0,151
univerzalizmus	0,044	nem szignifikáns	0,097	0,113
autonómia	0,036	0,039	0,11	0,149
kockázatvállalás	0,062	0,022	0,121	0,181
hedonizmus	0,032	0,026	0,151	0,188
teljesítmény	0,045	0,031	0,111	0,158
hatalom	-0,033	-0,092	nem szignifikáns	0,051
R ²	0,155	0,167	0,175	0,178

Kategorikus imperatívusz

„Cselekedj úgy, hogy akaratod maximája mindenkor egyszersmind általános törvényadás elvéként érvényesülhessen.”
(Kant [1788] 2004: 40)

Örök visszatérés?

Az internethasználat gyakoriságát meghatározó értékosztályok (lineáris regresszióanalízis, standardizált béta együtthatók)

értékosztály	2002	2004	2006	2008
biztonság	-0,166	-0,169	-0,105	-0,048
konformitás	-0,076	-0,113	-0,026	nem szignifikáns
tradíció	-0,175	-0,203	-0,092	-0,051
<u>altruizmus</u>	nem szignifikáns	0,016	0,083	0,151
<u>univerzalizmus</u>	0,044	nem szignifikáns	0,097	0,113
autonómia	0,036	0,039	0,11	0,149
kockázatvállalás	0,062	0,022	0,121	0,181
hedonizmus	0,032	0,026	0,151	0,188
teljesítmény	0,045	0,031	0,111	0,158
hatalom	-0,033	-0,092	nem szignifikáns	0,051
R ²	0,155	0,167	0,175	0,178

amor fati

„A leghatalmasabb teher. – Mi lenne, ha egy napon vagy éjszakán egy démon utánad lopakodna a legmagányosabb magányodba és így szólna hozzád: 'Ezt az életet, amelyet most élsz, még egyszer és még számtalanszor újra kell élned, és nem lesz benne semmi új, hanem minden fájdalomnak, kéjnek, minden gondolatnak és sóhajnak, életed minden kimondhatatlanul apró és nagy eseményének ugyanúgy kell visszatérnie hozzád, ugyanabban a sorrendben és egymásutániságban – pontosan ugyanennek a póknak kell visszajönnie és holdfénynek a fák között, pontosan ugyanennek a pillanatnak és nekem magamnak. A lét örök homokóráját újra meg újra megfordítják – és téged vele együtt, te porszemek porszeme!' – Nem vágnád magad fogcsikorgatva a földhöz, átkozva a démont, aki így beszélt? Vagy megéltél már valaha oly feledhetetlen pillanatot, amikor azt válaszoltad volna neki: 'Isten vagy és sohasem hallottam még istenibbet ennél!' Ha e gondolat úrrá lenne rajtad, megváltoztatna teljes valódban, sőt talán föl is örölné, a mindenre és minden dolgokra vonatkozó kérdés: 'akarod-e mindezt még egyszer és számtalanszor újra?' nehezedne a legsúlyosabb teherként cselekvésedre? Vagy mennyi jóindulatról kellene tanúbizonyságot tenned önmagad és az élet iránt, hogy *soha többé ne kívánj* egyebet, csak e végső és örök megerősítést és szentesítést?" (Nietzsche [1882]: 194)

Örök visszatérés?

Az internethasználat gyakoriságát meghatározó értékosztályok (lineáris regresszióanalízis, standardizált béta együtthatók)

értékosztály	2002	2004	2006	2008
biztonság	-0,166	-0,169	-0,105	-0,048
konformitás	-0,076	-0,113	-0,026	nem szignifikáns
tradíció	-0,175	-0,203	-0,092	-0,051
altruizmus	nem szignifikáns	0,016	0,083	0,151
univerzalizmus	0,044	nem szignifikáns	0,097	0,113
<u>autonómia</u>	0,036	0,039	0,11	0,149
<u>kockázatvállalás</u>	0,062	0,022	0,121	0,181
<u>hedonizmus</u>	0,032	0,026	0,151	0,188
<u>teljesítmény</u>	0,045	0,031	0,111	0,158
<u>hatalom</u>	-0,033	-0,092	nem szignifikáns	0,051
R ²	0,155	0,167	0,175	0,178

SZERETET ÉS VISZÁLY **(EMPEDOKLÉSZ)**

„Kettősen szólok: olykor ugyanis egyé növekszenek (ti. a gyökerek), hogy csak egy legyen / a többlől, olykor pedig széttényésznek, hogy egyből több legyen. / Kettős a halandók keletkezése, kettős a távozásuk; / az előbbit ugyanis mindenek egyesülése szüli és pusztítja el, / az utóbbi pedig, midőn azok ismét széttényésznek, abból táplálkozik és repül szét. / És ezek a dolgok sohasem szűnnek meg folytonosan változni: / olykor a Szeretet révén egyé gyűl össze az összes, / olykor pedig külön hordja őket a Viszály gyűlölködése. / <Ily módon, amennyiben megtanultak többlől egyé növekedni,> / és amikor az egy széttényészik, kiteljesedik a több, / annyiban keletkeznek és nincs számukra szilárd élet; / de amennyiben sohasem szűnnek meg folytonosan váltakozni, / annyiban örökké mozdulatlanok a körforgás során.”

(Kirk et al. 2002:417

www.prazsak.hu

Irodalom

- Allport, C. W., Lindzey, G., Vernon, P. E. 1960 [1931]. *A study of values*. 3rd ed. Boston: Houghton Mifflin
- Csepeli, Gy. 2006. *Szociálpszichológia*. Budapest: Osiris
- Csepeli, Gy., Prazsák, G. 2010. *Örök visszatérés? Társadalom az információs korban*. Budapest: Jászöveg
- ESS Round 4: European Social Survey Round 4 Data (2008). Data file edition 3.0. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.
- ESS Round 3: European Social Survey Round 3 Data (2006). Data file edition 3.2. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.
- ESS Round 2: European Social Survey Round 2 Data (2004). Data file edition 3.1. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.
- ESS Round 1: European Social Survey Round 1 Data (2002). Data file edition 6.1. Norwegian Social Science Data Services, Norway – Data Archive and distributor of ESS data.
- Heidegger, M. 2006 [1946]. Anaximandrosz mondása. Ford. Kocziszky, É. In *Rejtektutak*. Budapest: Osiris
- Hofstede, G. 2001. *Culture's Consequences: Comparing Values, Behaviors, Institutions, and Organisations Accross Nations*. California – London – New Delhi: Sage
- Inglehart, R., Welzel, C. 2005. *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press
- Kant, I. 2004 [1788]. *A gyakorlati ész kritikája*. Ford. Papp, Z. Budapest: Osiris
- Kirk, G. S., Raven, J. E., Schofield, M. 2002 [1957]. *A preszókratikus filozófusok*. Ford. Cziszter, K., Steiger, K. Budapest: Atlantisz
- Nietzsche, F. 2003 [1882]. *A vidám tudomány*. Ford. Romhányi, T. G. Szeged: Szukits
- Rokeach, M. 1967 [1960]. *The Open and Closed Mind*. New York: Free Press
- Rokeach, M. 1973. *The nature of human values*. New York: Free Press
- Schwartz, S. H. 2007. Universalism Values and the Inclusiveness of Our Moral Universe. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol 38. No. 6.
- Schwartz, S. H. 2003. Univerzálák az értékek tartalmában és struktúrájában. Elméleti előrelépések és empirikus próbák húsz országban. In Váriné Szilágyi, I. (szerk.) *Értékek az életben és a retorikában*. Budapest: Akadémiai. pp. 105-154.
- Schwartz, S. H. 2003. A proposal for measuring value orientations across nations [Chapter 7 in the Questionnaire Development Report of the European Social Survey].
http://www.europeansocialsurvey.org/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=126&Itemid=80 (letöltés: 2010. 03. 30.)
- Schwartz, S. H. 1994. Beyond Individualism/Collectivism: New Cultural Dimensions of Values. In Kim, U., Triandis, H., Kagitcibasi, C., Choi, S. C., Yoon, G. (eds.) *Individualism and Collectivism*. London: Sage
- Schwartz, S. H. 1992. Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology* Vol. 25.
- Schwartz, S. H., Boehnke, K. 2004. Evaluating the structure of human values with confirmatory factor analysis. *Journal of Research in Personality*. Vol. 38. No. 3.
- Váriné, Sz. I. 1987. *Az ember, a világ és az értékek világa*. Budapest: Gondolat